

Otizm Spektrum Bozukluğu

OSB Nedir?

OSB'nin Sınıflandırılması

OSB Nedenleri Nelerdir?

OSB 'nin Özellikleri Nelerdir?

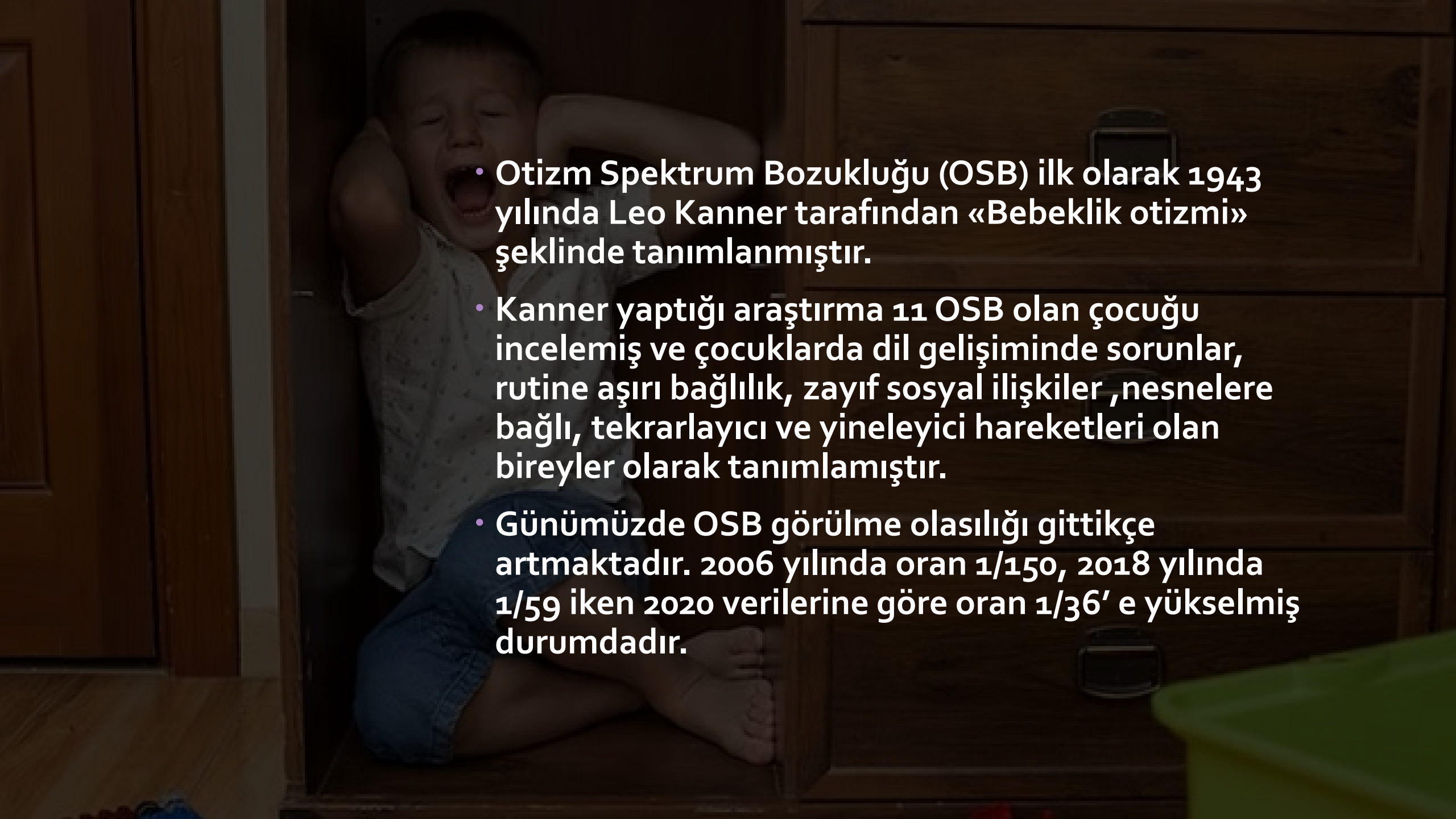
Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama

Doğru Bilinen Yanlışlar

OSB Nedir?

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), yaşam boyu süren, sosyal iletişim ve etkileşimde eksiklikler, sınırlı ve yineleyici davranış örüntüleri, takıntılar ve ilgiler ya da etkinlikler ile kendini gösteren erken gelişim evresinde ortaya çıkan nörogelişimsel bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır. (Amerikan Psikiyatri Birliği)

-
- Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) ilk olarak 1943 yılında Leo Kanner tarafından «Bebeklik otizmi» şeklinde tanımlanmıştır.
 - Kanner yaptığı araştırma 11 OSB olan çocuğu incelemiş ve çocuklarda dil gelişiminde sorunlar, rutine aşırı bağlılık, zayıf sosyal ilişkiler, nesnelere bağlı, tekrarlayıcı ve yineleyici hareketleri olan bireyler olarak tanımlamıştır.
 - Günümüzde OSB görülme olasılığı gittikçe artmaktadır. 2006 yılında oran 1/150, 2018 yılında 1/59 iken 2020 verilerine göre oran 1/36' e yükselmiş durumdadır.

OSB'nin Sınıflandırılması

APA tarafından geliştirilen ve güncellenen DSM-V'te,

- **Otistik bozukluk-otizm**
- **Asperger Sendromu**
- **Atipik otizm**
- **Çocukluk Çağı Dezentegratif Bozukluğu** başlıkları altında OSB tek çatı altında toplanmıştır.
- **Rett Sendromu** (Genetik yapısı sebebiyle dahil edilmemiştir.)

Otizm Spektrum Bozukluğunun Nedenleri

OSB'nin bilinen tek bir sebebi bulunmamaktadır. Bozukluğun kompleks doğası gereği hem genetik hem nörolojik faktörlerin hem de zararlı kimyasalların otizm nedenleri arasında yer alabileceği düşünülmektedir.

1.GENETİK FAKTÖRLER:

OSB'nin nedenleri arasında yüksek olasılıkla genetik faktörlerin olduğu düşünülmektedir. Çünkü OSB olan bireylerde bazı genetik anormallikler gözlenmektedir.

İkiz kardeşler üzerinde yapılan çalışmalarda OSB'li olma oranı tek yumurta ikizlerinin OSB olma oranı çift yumurta ikizlerine oranla yüksektir.

Bir diğer kanıt ise kardeşlerdir. Birinci erkek kardeş OSB'li ise ikinci kardeşin OSB'li olma oranı %3 iken birinci kız kardeş OSB'li ise ikinci kardeşin OSB'li olma oranı %12'dir.

2. ÇEVRESEL FAKTÖRLER:

- Anne adaylarının kirli su içmesi, kirli havaya maruz kalması, toksik kimyasal maddeler soluması, kurşun cıva gibi maddelere maruz kalması OSB'yi tetikleyen faktörler olduğu düşünülmektedir. (Evlerde kullanılan boyanın maddesi kurşunken cıva aşıllarda ve diş dolgu malzemelerinde yıllarca kullanıldı.
- Hamilelikte tarım ilaçlarına maruz kalma, beslenme bozuklukları, D vitamini eksikliği, aşılama gibi faktörler ortaya atılsa da bunların OSB'nin nedenlerinde yer aldığı kanıtlanmamıştır.

3. NÖROLOJİK FAKTÖRLER

- OSB tanılı bireylerin nörolojik açıdan farklılıklar sergilediği, yaklaşık %35'inin beyinde anormal elektrik hareketlerine bağlı olarak; nöbet, istemsiz hareketler, bilinç yitimi gibi bazı nörolojik sorunlar görüldüğü bilinmektedir.

Otizm Spektrum Bozukluğu Hakkında Doğru Bilinen Yanlışlar

- **1. Yanlış:** Otizm bir hastalıktır ve geçebilir.
- **2. Yanlış:** Otizimli bireyler duygusuzdur ve empati yapamaz.
- **3. Yanlış:** Otizm kötü ebeveynlikten kaynaklanır.
- **4. Yanlış:** Otizimli bireyler konuşamaz.
- **5. Yanlış:** Otizm aşılarından kaynaklanır.
- **6. Yanlış:** Otizimli bireyler, zeki ve dâhidir.
- **7. Yanlış:** Otizimli bireyler sosyal ilişki kuramaz.
- **Gerçek:** Otizm nörogelişimsel bir bozukluktur ve hayat boyu devam eder.
- **Gerçek:** Otizimli bireyler duygulara sahiptir ve empati yapabilirler duygularını ifade etmekte biçimleri farklılık gösterir.
- **Gerçek:** Otizmin nedeni tam olarak bilinmemekle birlikte çevresel ve genetik faktörlere bağlanır.
- **Gerçek:** Otizm her bireyde farklı seyreder. Kimi birey hiç konuşamazken kimisi akıcı bir biçimde konuşabilir.
- **Gerçek:** Otizimli bireylerin zeka düzeyleri değişkendir.
- **Gerçek:** Otizimli bireyler sosyal ilişki kurarlar ancak bunu kendilerine özgü yollarla yaparlar.

OSB Olan Çocukların Özellikleri

BİLİŞSEL ÖZELLİKLER:

OSB, zihinsel yetersizlik değildir. Ancak OSB'li çocuklarda zihinsel yetersizliğe sıkça rastlanır.(%70)

Dikkati sürdürme, odaklanma, aşırı hareketlilik gibi sorunlar görülmektedir.

Bireylerin dikkati sürdürmeyle beraber, bilgileri zihinde depolama noktasında bellek işleyişinde sıkıntılar yaşarlar.

Taklit becerilerinde ve sembolik oyun becerilerini taklitlerinde sınırlılık görülmektedir.

SOSYAL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ:

OSB'li çocuklar sosyal uyarıları anlamakta zorlanmaktadır. Başka birinin duygularını, ilgilerini, umutlarını, hislerini, anlamlandırmakta zorlanırlar.

Göz kontağı kurmazlar, seslenilince bakmazlar, bir şeyi işaret etmek için başkalarının elini kullanırlar.

Öpülmeye, sarılmaya, kucaklanmaya karşı tepki gösterdikleri ya da kayıtsız kaldıkları da görülebilmektedir.

Çocukluk döneminde tek başlarına oyun kurmaları, akran ilişkisine girememeleri göze çarpar

Çevresindeki insanlarla etkileşimde bulunmaktan ziyade nesnelerle etkileşim kurmayı seçerler.

Bir ortamda karşılıklı konuşma başlatma ya da sohbete katılmada sıkıntılar yaşayabilir, sorulan sorulara uygun cevap veremeyebilirler.

NGG bireylere göre şaşırtıcı gelen durumlar karşısında tepkisiz ve ilgisiz kalabilirler. Paylaşımında bulunmak istemeyebilir, çoğunlukla birlikte yapılmak istenen sosyal aktivitelerde yalnız kalmayı tercih edebilirler.

İLETİŞİM ÖZELLİKLERİ:

- OSB'li bireylerin yaklaşık yarısı ömür boyu hiç konuşamazlar. Bazı OSB'li çocuklarda ise seçici konuşmama görülür. Seçici konuşmama belli ortamlarda hiç konuşmama ya da belli sürelerde hiç konuşmamadır.
- Sözle iletişimi sürdürme, kendiliğinde iletişim başlatamama gibi sorunlar yaşarlar.
- Anında ekolali ya da gecikmiş ekolali görülebilir.
- Konuşmalarında zamirleri karıştırabilirler ve duygu ifadelerine yer vermeyebilirler. Genelde monoton bir dille konuşurlar.
- Ortak dikkati başlatmakta ve sürdürmekte güçlük yaşarlar. Başka bireylere dikkati yöneltme, nesneler ve kişiler arası bakış kaydırma, başkalarıyla duygularını paylaşmada zorluk yaşarlar.
- Taklit becerileri sınırlıdır.
- İnsanlarla iletişim ve dış dünyayla etkileşimde sorun yaşarlar.
- Dili iletişim amacıyla kullanamazlar.
- Basit yönergeleri alabilirlerken kompleks yönergeleri almakta zorluk yaşarlar.

DUYUSAL ÖZELLİKLER:

- Vücut farkındalığı, görsel, işitsel, tat ve koku duyularına ilişkin çeşitli problemler yaşarlar.
- Bazı nesneleri koklamak, sadece belli yiyecekleri yemek, aşırı sıcaklığı ya da soğukluğu hissetmemek, bir şarkıdaki tonlamaları NGG akranlarına göre çok daha iyi ayırt edebilmek, yüksek sese aşırı tepki gösterme, dikkat çekici görselliği yüksek nesnelere dokunmayı sevme, bazı seslere aşırı duyarlılık gözlenebilir. Başka kişileri rahatsız etmeyen sesler OSB'li bireyleri rahatsız edebilir ve kulaklarını kapatabilirler.

MOTOR ÖZELLİKLER:

- NGG akranlarına göre motor becerileri daha geç kazanabilirler, daha zayıf performans, duruş bozukluğu-dengesizlik sergileyebilirler ya da motor becerilerinde sıradışılık görülebilir.
- Motor becerilerdeki yetersizlikler yürüme koşma gibi kaba motor da olabileceği gibi kağıt kesme, boncuk dizme gibi işlerle ince motorda da sıkıntılar olabilmektedir.
- Kendi etrafında dönme, sürekli yinelenen stereotipik hareketler, aşırı hareketlilik ya da aşırı hareketsizlik de sıradışı motor beceri özelliklerindendir .

OSB'DE SINIRLAYICI İLGİ VE YİNELEYİCİ DAVRANIŞLAR

- Bu çocuklarda görülen belirgin davranış özellikleri içinde sınırlı ilgi alanları olması, aynılıkta ısrar etme, tekrar eden davranışlarda bulunma durumları yer almaktadır.
- Bu davranışlar içerisinde nesnelerin hareketlerine karşı aşırı ilgi duyabilme, sürekli aynı kıyafeti giymeyi istemek, aynı yiyecekleri yemek istemeleri gibi takıntılı davranış durumları görülebilir.
- Normal gelişim gösteren çocukların ilgi duymadıkları konulara yoğun ilgi göstermek ve bu konuları derinlemesine takip etmek (örneğin; ülke başkentlerini ezbere sayabilmek)
- Rutinlerine bağlı olmak ve rutinleri bozulduğu takdirde yoğun problem davranış göstermek.
- Stereotipik davranışlar sergileyebilirler. Bu davranışlar ileri geri sallanma, mırıldanma, el kol sallama gibi davranışlar olabilir.
- Ekolali de tekrarlayıcı davranışlar arasındadır.

Otizm Spektrum Bozukluğunun Tanılanması Ve Eğitsel Değerlendirme

OSB olan bireylerin değerlendirmesi geniş bir süreci kapsar. OSB şüphesi bulunan bireyle beraber aileler, tanılama ve değerlendirmede görev alan uzmanlar bu süreçte rol alan bireylerdir. Eğitsel değerlendirme sürecinde rol ve sorumluk alan kurumlardan birisi RAM'lerdir.

Süreci aileler açısından değerlendirdiğimizde,

- Anne-babalar çocukların gelişimini destekleyen birincil bireylerdir.
- Aileler çocuklarının doğacağı günden itibaren normal bir birey üzerine hayal kurar ve beklentilerini şekillendirir.
- Bireyin doğumuyla takip eden 12-18 ay içerisinde ailelerin durumu fark edip uzmana başvurdukları görülmüştür. Ancak Türkiye'de yapılan araştırmalarda ailelerin fark ettikten sonra bilgi yetersizliği ya da kabullenmek istememeleri sebebiyle süreci geciktirdiği görülmüştür.
- Ailelerin, çocuklarının durumunu öğrendikten sonra olumsuz duygulara kapılmamaları için destek almaları faydalı olacaktır.
- OSB olan bireylerde aile eğitimi oldukça önemlidir. Ailelere verilecek eğitimlerle kamu kurumlarına ulaşmada kolaylık sağlanmalı ve destekler, eğitimler verilmelidir.

Tıbbi Tanılama

Tanılama sürecinde önemli bir role sahip olan diğer kişiler ise çocuk ve ergen psikiyatri uzmanı ile çocuk nöroloji uzmanıdır.

OSB'ye yönelik tanılama ve sınıflamalar Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayımlanan ICD (International Classification of Diseases) ve Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanan kriterlere DSM-5 kriterlerine göre yapılmaktadır.

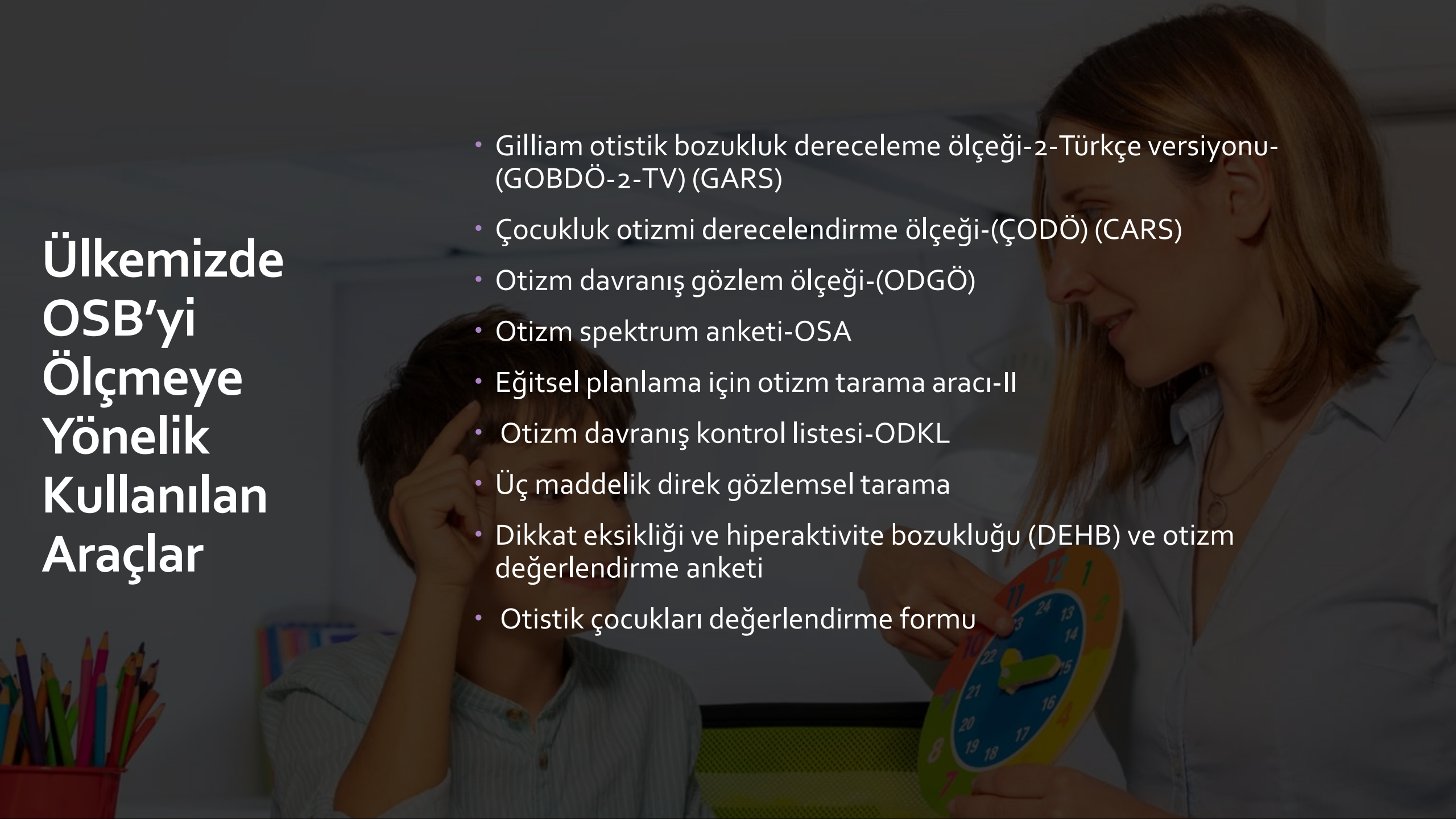
Bireye OSB tanısı konabilmesi için; sosyal etkileşim ve sosyal iletişimde yetersizlikler ve sınırlı, yineleyici davranışların bulunması durumlarının erken çocukluk döneminde görülmesi gerekir. Görülen belirtilerin günlük yaşamda ve sosyal hayatta bozukluğa sebebiyet verecek düzeyde olması gerekir.

Çocuk nörologları ise OSB'ye eşlik eden bazı hastalıkların (epilepsi vs.) teşhisinde rol almaktadırlar.

Ülkemizde OSB'yi Ölçmeye Yönelik Kullanılan Araçlar

- Gilliam otistik bozukluk dereceleme ölçeği-2-Türkçe versiyonu-(GOBDÖ-2-TV) (GARS)
- Çocukluk otizmi derecelendirme ölçeği-(ÇODÖ) (CARS)
- Otizm davranış gözlem ölçeği-(ODGÖ)
- Otizm spektrum anketi-OSA
- Eğitsel planlama için otizm tarama aracı-II
- Otizm davranış kontrol listesi-ODKL
- Üç maddelik direk gözlemsel tarama
- Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) ve otizm değerlendirme anketi
- Otistik çocukları değerlendirme formu

Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama

OSB olan bireylerin değerlendirme süreci içerisinde tarama, eğitsel değerlendirme ve tanılama aşamaları vardır:

- Bu süreçte; Tarama çalışmasının amacı, NGG çocukların gelişim özelliklerine göre OSB riski olanları ayırt etmek ardından OSB açısından riskli bulunan çocukları daha detaylı incelemek ve karar varabilmek için tanılama sürecine dahil etmektir.
- Ülkemizde tarama çalışmalarını kimin yaptığı bireyin yaşına göre değişmektedir. Okullar, çocuk sağlığı merkezleri, hastaneler ve RAM'lar bu süreçte görev almaktadırlar
- Alan yazında iki tür tarama modeli kullanılır:
 1. **Düzy Tarama Modeli:** Ülkemizde birinci düzey tarama modelinde yaygın olarak Denver Gelişimsel Tarama Testi, Ankara Gelişim Tarama Envanteri, Gazi Erken Gelişimi Değerlendirme Aracı kullanılmaktadır
 2. **Düzy Tarama Modeli:** Rutin değerlendirme sürecinde, gelişiminde sapma ya da gerilik tespit edilen çocukla yönelik, OSB olma riski taşıyan çocukları değerlendirmek üzere geliştirilen araçlarla değerlendirme yapılmasıdır (Sucuoğlu, 2012). Erken çocukluk dönemi otizm tarama ölçeği (CHAT) ve Değiştirilmiş erken çocukluk dönemi otizm tarama ölçeği (MCHAT) ülkemizde yaygın olarak kullanılan ikinci düzey tarama modeli araçlarındandır.

Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama

Ülkemizde herhangi bir alanda tıbbi tanı almış bireyin özel eğitim hizmetlerinden faydalanabilmesi için RAM tarafından eğitsel değerlendirmesinin yapılması gerekir.

- **Gönderme öncesi süreç** eğitsel değerlendirmede taramadan sonra gelen aşamadır. Yetersizlikten etkilendiği düşünülen öğrenci için okul tabanlı çalışmaların ve değerlendirmelerin yapıldığı bir süreçtir.
- **Ayrıntılı değerlendirme süreci**, özel eğitime gereksinimi olan bireyin genel durumunu, bilişsel, sosyal, davranış becerilerini, akademik yeterliklerini, iletişim becerilerini dikkate alarak eğitimde nelere ihtiyacı olduğunun, eğitim sürecinde nelere dikkat edilmesi gerektiğinin belirlendiği süreci ifade etmektedir.
- **Yerleştirme süreci**, eğitsel tanılması ve değerlendirmesi tamamlanan özel gereksinimli bireyin ölçme sonuçları, yetersizlik türü, ailenin görüşleri dikkate alınarak öğrenci için en 35 uygun ve en az kısıtlandırılmış ortamda eğitim görmesi ilkesine göre yapılan uygun eğitim kurumuna karar verme sürecidir.

OSB'li Çocukları Değerlendirme Kriterleri

OSB'li çocukların değerlendirilmesinde 3 temel kriter göz önünde bulundurulur:

Sosyal becerilerde yetersizlik

Dil gelişiminde gecikme veya anormallik

Tekrar eden davranışlarda ısrar davranışları

OSB olan çocuklarda görülen diğer belirtiler akranlarıyla iletişim kurmada zorlanma, günlük yaşamı bağımsız olarak sürdürmede sıkıntılar yaşama, takıntılı davranışlar göstermedir. Bu belirtilerin içeriği, yoğunluğu bireyden bireye farklılık gösterebilir.

OSB Belirtileri Gelişim Dönemlerine Göre Ayrılmıştır:

OSB'nin Erken Belirtileri :

- Çocuğun 6 aylık dönemde başkalarına gülümsememesi
- 12 aylık olmasına rağmen agulamaması ya da 'bay bay' gibi jestleri yapmaması
- 16 ayı geçmesine rağmen tek sözcük
- 24 ayı geçmesine rağmen iki sözcüklü tümceler kullanmaması
- Ay fark etmeksizin gelişiminin giderek gerilemesi
- Sosyal etkileşimde bozukluk olarak; göz kontağı kuramama veya sıra dışı göz kontağı
- Sıcak, samimi ifade yoksunluğu, ilgi paylaşımı yoksunluğu, isme tepki vermeme davranışları
- Tekrarlayıcı davranışlar ile tekrarlı davranışlar ve sınırlı ilgi alanında; nesnelerle tekrarlı ve kendi bedeniyle tekrarlı hareketlerdir.

Okul Öncesi Dönemde Görülen Belirtiler

- Temastan hoşlanmama,
- Kendini soyutlama,
- Jest mimik taklidi yapmama,
- Ekolali konuşma biçimine sahip olma,
- Kendisine seslenildiğinde tepki vermeme,
- El çırpma,
- Kendi etrafında dönme gibi kendini uyarıcı tekrarlı davranışlara yönelme,
- Yiyeceklere karşı aşırı seçicilik gösterme,
- Gürültüden kalabalıktan hoşlanmama,
- Rutinlerine bağlı kalma,
- Sık öfke nöbeti geçirme davranışları

Okul Döneminde Gözlenen Belirtiler

Baktığımızda ise okul öncesi dönemdeki özelliklere ek olarak iletişimde fazla didaktik konuşmayı yeğleme,

Karşılıklı konuşmadan ziyade tek taraflı konuşma,

Sosyal oyunlara katılmada isteksizlik,

Akranlarıyla oynamayı tercih etmeme,

Bir etkinliğe motive olmada zorlanma ya da etkinlik geçişlerinde zorlanma,

Davranışlarının başkaları üzerindeki etkisini anlayamama durumları

OSB'nin Çeşitli Beceri Özelliklerini Ölçmede Katkı Sunan Formal Ve İnformal Araçlar

Formal Araçlar

- Çocuk iletişim kontrol listesi
- Portage kontrol listesi
- Bayley bebek gelişimi ölçeği (Bayley-III)
- Leiter uluslararası performans testi-yenilenmiş (LIPS-R)
- Anadolu-Sak zeka ölçeği (ASİS)
- Wechsler çocuklar için zeka ölçeği-revised (WESR-R)
- Stanford Binet zeka ölçeği
- Türkçe ifade edici ve alıcı dil testi (TIFALDI)
- Türkçe iletişim gelişimi envanteri (TİGE)

İnformal Araçlar

- Gözlem
- Görüşme
- Kontrol listeleri
- Derecelendirme ölçekleri

Değerlendirmede Dikkat Edilecek Hususlar:

- a) Zihinsel, fiziksel, duygusal, sosyal gelişim öyküsü.
- b) Tıbbî değerlendirme raporu.
- c) Tüm gelişim alanlarındaki özellikleri.
- d) Akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri.
- e) İhtiyaçları.
- f) Bireysel gelişim raporu.
- g) Eğitim hizmetlerinden yararlanma süresi.
- h) Eğitim performansı, dikkate alınır.

Öneriler:

Eğitim Ortamının Düzenlenmesi:

OSB'li çocuklar dikkat sürelerinin kısa olması ya da farklı uyaranlardan kolayca etkilendikleri için öncelikli olarak eğitim ortamları düzenlenmelidir. Dikkat dağıtıcı uyaranlar ortamdan kaldırılmalıdır. Ses, ısı, ışık bakımından uygun ortam sağlanmalıdır. Öğretim ortamında materyal eksiklikleri tamamlanmalıdır.

Veli İşbirliği ve Bilgilendirilmesi:

Veliler, çocuklarının durumu hakkında, hakları hakkında bilgilendirilmelidir. Öğrencinin durumu hakkında en net bilgi alacağımız öğrenciyi en iyi tanıyan kişiler olan velilerdir. Bu sebeple veli görüşme formları detaylandırılabilir.

Değerlendirme Formlarının Düzenlenmesi:

Öğrencilerin kademelerine ve gereksinimlerine uygun informal değerlendirme formları kurumumuzca geliştirilmelidir.

Öğretmen ve Veli Seminerlerinin Düzenlenmesi:

RAM olarak fark yaratacağımız alanlardan biri de öğretmenler ve velilerde otizm spektrum bozukluğu hakkında farkındalık oluşturmak olacaktır.

Bilgi Broşürleri Hazırlanması ve Sosyal Medyanın Aktif Kullanılması:

Ulaşabildiğimiz en fazla sayıda insana ulaşip konu hakkında bilinç oluşturulmalıdır.

Öneriler:

Kitap: Sana Sarılırsam Korkma- Fulvio Ervas
«Benim Adım Same» – Kristine Barnett

Film: Temple Grandin
Miracle Run

Dizi: Atypical

